

Analysis of Factors Influencing the Change of Agricultural Land Use in Near the City Villages of Javanroud City

Mehrdad Kargar¹, Mohammad Akbarpour²

1. Department of Geography, Faculty of Literature and Humanities, Razi University. Kermanshah, Iran. E-mail: mehrdadkargar64@yahoo.com

2. Corresponding author, Department of Geography, Faculty of Literature and Humanities, Razi University, Kermanshah, Iran. E-mail: makbarpour1983@yahoo.com

Article Info	ABSTRACT
Article type Research Article	Objective: Land use has always been one of the concerns of planners, policy makers, and executive managers in the fields of environmental science and planning. In this connection, the unauthorized change of agricultural land use is considered one of the most important challenges of mankind in this century due to its many adverse effects on the sustainability of the environment. Changing the use of agricultural land causes various problems. Among the problems of agricultural land use change is that the village undergoes cultural-social, economic, and environmental changes.
Article history: Received: 15 September 2024 Revised: 30 November 2024 Accepted: 2 December 2024 Published: 6 August 2025	Methods: His current research is causal explanatory and survey method. This research has been conducted with the general purpose of analyzing the factors affecting the change of agricultural land use in the peri-urban villages of Javanroud city and investigates the factors affecting the occurrence of land use changes. Who were chosen because of their responsibility to monitor and control land use change in rural areas.
Keywords: Land Use, Agricultural Land Use Change, Agriculture, Javanroud City.	Results: The findings of this research showed that economic, legal, cultural-social, administrative and organizational, and climatic-environmental factors are effective on the change of agricultural land use. Also, the investigation of the type of change of use indicated that the highest rate is related to tourism, followed by residential, commercial, and industrial.
	Conclusions: Based on the findings of this research, it can be said that it is necessary to review and modify the regulations and rules related to the change of agricultural land use and to monitor its proper implementation. Also, the seriousness of managers, people's participation, and the support of local officials are very important in this field.

Cite this article: Kargar, M., & Akbarpour, M. (2025). Analysis of Factors Influencing the Change of Agricultural Land Use in Near the City Villages of Javanroud City. *Journal of Urban Space and Social Life*, 4 (13), 83-101. <http://doi.org/10.22034/jprd.2024.63335.1122>

© The Author(s).

DOI: <http://doi.org/10.22034/jprd.2024.63335.1122>

Publisher: University of Tabriz.

Introduction

Throughout history, land has been very important as the first and main human capital and plays a major role in the development of countries. Therefore, land is considered the pillar of the poor in the agricultural economy, which provides significant benefits both in the socio-economic field and in other fields. The meaning of land use change is change and transformation in the type of land use and change in the distribution and spatial patterns of uses and activities. The spread of changes in Iran's agricultural lands is largely the result of the simultaneous growth and expansion in technology and communication, the increasing trend towards urbanization, and the approach of competition in the field of agricultural lands. The city of Javanroud is facing the situation of reducing the amount of agricultural land use in the surrounding villages, in the form of changing the use of cultivated and garden lands in the surrounding villages and converting them to residential use, and the evidence indicates that such changes and transformations in the valuable biological resources of Javanroud rural areas have negative consequences such as Corrosion of villages and surrounding lands, the indiscriminate conversion of agricultural lands to other uses and the destruction of the city's environmental resources. This situation has destroyed the best irrigated and rained agricultural lands for many years and shows the necessity of investigating it. Therefore, this research seeks to answer the question, what are the factors affecting the change of agricultural land use in the villages of near the city in Javanroud city?

Materials and Methods

In terms of methodology, the current research is causal explanatory and survey method. This research has been carried out with the general purpose of analyzing the factors affecting the change of agricultural land use in the peri-urban villages of Javanroud city, and investigates the factors affecting the occurrence of land use changes. Two methods of library and field studies have been used in this research. With the help of library studies, dimensions, indicators and items of land use change (Table 1) have been determined, and in field studies, questionnaires have been prepared and completed by local officials. The statistical population of the current research is made up of local managers (councils and villagers) living in 13 rural areas of Javanroud city, who were chosen because of their responsibility to monitor and control land use change in rural areas. In order to achieve the objective of the case, among 124 employees of Jihad Agriculture and Housing Foundation and villagers and members of the Islamic Council of the investigated villages, a survey was conducted. The face validity of the questionnaire was confirmed by a panel of academic experts and technical experts of Kermanshah Housing Foundation. The reliability of the questionnaire was done with 30 questionnaires using Cronbach's alpha formula in SPSS software. The reliability obtained for each dimension of the research questionnaire is as follows: economic (0.079), environmental (0.077), cultural and social (0.073), administrative and organizational (0.083), law enforcement (0.069).

Results

According to the findings of this research, it was found that four basic factors prevent the proper implementation of existing laws and regulations in the field of dealing with agricultural land use change. In this context, the role of the government and the contradictions in the directives and executive instructions are very striking and bold. If there is an unanimity and lack of taste in executive strategies, legal capacities can be used to deal with wrongdoers. On the other hand, banks and local administration are also considered as other factors that prevent the correct and accurate implementation of laws and regulations related to dealing with land grabbing and changing the use of agricultural lands. Monetary and financial policies of banks in order to support villagers, industrialists, farmers, and ranchers all have an effect on this issue. If the low-interest facility is for the benefit of farmers and ranchers, then we will see less change of use. But if little support is given to this group, instead monetary and financial policies are only for the benefit of industrialists and middlemen, it is natural that the change of use in agricultural lands will increase. Local management can also play a prominent role by being strict or easy on the requests of people outside the village to enter it and change the use of agricultural land. Many villagers and village councils in different areas of Javanroud are faced with proposals that involve changing the use of agricultural lands in those areas. Although in this research, the role of the people in the field of change of use in agricultural lands has been little obtained, however, it is also important to know the attitude and reaction of the villagers towards this issue

Conclusion

The research findings showed that economic, climatic and environmental, cultural-social, legal, and even administrative and organizational factors have serious effects in this field. Also, the trend of this change of use is

increasing and impressive in all the investigated areas. It is obvious that unauthorized changes in land use in rural areas will have various negative effects in economic, social, and environmental dimensions. So that, in the economic dimension, it weakens the main production base in rural areas and creates disruptions in the process and amount of agricultural production in different areas of Javanroud city. In the environmental field, it will also cause the destruction of natural resources, including soil, vegetation, wildlife habitats, and the like. Javanroud city has long been a place to shelter various animals in its pristine and untouched nature. But today, according to the conditions seen in the change of agricultural land use, the possibility of a comfortable life for many of these plant and animal species is limited. Based on the findings of this research, it can be said that the need to improve this process is felt more and more. In particular, the government and local and provincial planners, along with banks, should change the conditions in such a way that the flow of environmental destruction and land use change is reduced and stopped. In addition, the obstacles to the implementation of laws and regulations in this field must be completely removed.

تحلیل عوامل مؤثر بر تغییر کاربری اراضی کشاورزی روستاهای پیراشهری شهرستان جوارود

مهرداد کارگر^۱، محمداکبر پور^۲ ✉

۱. کارشناس ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه جغرافیا، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. رایانامه: mehrdadkargar64@yahoo.com

۲. نویسنده مسئول، استادیار، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه جغرافیا، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. رایانامه: m.akbarpour@razi.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۲۵ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۹/۱۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۱۲ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۵/۱۵ کلیدواژه‌ها: کاربری زمین، تغییر کاربری اراضی کشاورزی، کشاورزی، شهرستان جوارود.	کاربری زمین همواره یکی از دغدغه‌های برنامه‌ریزان، سیاست‌گذاران، و مدیران اجرایی حوزه‌های معطوف به علوم محیطی و برنامه‌ریزی بوده است. در این ارتباط تغییر غیرمجاز کاربری اراضی کشاورزی به دلیل اثرات متعدد نامطلوب بر پایداری محیط زیست، یکی از مهم‌ترین چالش‌های بشر در قرن حاضر محسوب می‌شود. تغییر کاربری در اراضی کشاورزی مشکلات گوناگونی را در پی دارد. با تغییر در کاربری اراضی کشاورزی روستا دچار تغییرات فرهنگی-اجتماعی، اقتصادی، و زیست‌محیطی می‌گردد. پژوهش حاضر از نظر روش شناسی از نوع تبیینی علی و به روش پیمایشی است. این پژوهش با هدف کلی تحلیل عوامل مؤثر بر تغییر کاربری اراضی کشاورزی روستاهای پیراشهری شهرستان جوارود انجام شده است و به بررسی عوامل مؤثر بر پیدایش تغییرات کاربری اراضی می‌پردازد. در این پژوهش از دو روش مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق حاضر را مدیران محلی (شوراها و دهیاران) ساکن در ۱۳ نقطه روستایی پیراشهری شهرستان جوارود تشکیل می‌دهند که به دلیل داشتن مسئولیت نظارت و کنترل تغییر کاربری اراضی در مناطق روستایی انتخاب شدند. یافته‌های این پژوهش نشان داد که عوامل اقتصادی، قانونی، فرهنگی-اجتماعی، اداری و سازمانی، و اقلیمی-زیست‌محیطی بر تغییر کاربری اراضی کشاورزی اثرگذار هستند. همچنین، بررسی نوع تغییر کاربری حاکی از آن بود که بیشترین میزان تغییر کاربری مربوط گردشگری و پس از آن مسکونی، تجاری، و صنعتی می‌باشد. برپایه یافته‌های این پژوهش می‌توان گفت که لازم است مقررات و ضوابط مربوط به تغییر کاربری اراضی کشاورزی بازنگری و اصلاح گردد و بر اجرای درست آن نظارت لازم صورت گیرد. همچنین جدیت مدیران، مشارکت مردم، و همراهی مسئولان محلی در این زمینه اهمیت زیادی دارد.

استناد: کارگر، مهرداد؛ و اکبرپور، محمد (۱۴۰۴). تحلیل عوامل مؤثر بر تغییر کاربری اراضی کشاورزی روستاهای پیراشهری شهرستان جوارود. *فصلنامه علمی و حیات اجتماعی*، ۴ (۱۳)، ۸۳-۱۰۱.

<http://doi.org/10.22034/jprd.2024.63335.1122>

© نویسنده‌گان.

ناشر: دانشگاه تبریز.

مقدمه

زمین در طول تاریخ به عنوان اولین و اصلی ترین سرمایه انسانی از اهمیت به سزایی برخوردار بوده و نقش عمده ای در توسعه کشورها ایفا می نماید (علوی زاده و ایزدی، ۱۴۰۱: ۹۷). بنابراین زمین ستون فقرات اقتصاد کشاورزی قلمداد می شود که مزایای قابل توجهی را چه در زمینه اجتماعی- اقتصادی و چه در زمینه های دیگر فراهم می کند. منظور از تغییر کاربری زمین تغییر و تحول در نوع استفاده از اراضی و تغییر در نحوه پراکنش و الگوهای فضایی کاربری ها و فعالیت ها است (دمپسی^۱، ۲۰۱۷: ۱۸). عوامل تغییر کاربری زمین شامل افزایش جمعیت، وضعیت اقتصادی و سیاسی، باورها و ارزش های فرهنگی، فناوری و وضعیت توپوگرافی زمین است که از نظر مکانی و زمانی پویا هستند (ویناواک^۲، ۲۰۲۱: ۴۷۱). جنگل زدایی، فرسایش خاک، اختلالات آب و هوایی را در پی دارد و تغییرات قابل توجهی را در اکوسیستم ها و مجتمع های زیستی در اثر مداخلات انسانی شکل می گیرد (رامش^۳، ۲۰۱۷: ۳۷۰). از سوی دیگر، تغییرات کاربری زمین در افزایش انتشار گازهای گلخانه ای، تغییر فرآیندهای خاک نیز نقش مهمی را دارد، اثرات مخربی را بر گونه های گیاهی و غیرگیاهی دارد و زیستگاه آن ها را تخریب می کند همچنین بر روند تغییرات آب و هوایی نیز تأثیر قابل توجهی دارد (آل حمید و همکاران^۴، ۲۰۱۷: ۳۲). در چند دهه ی گذشته، ایران نیز همانند بسیاری از نقاط جهان درگیر چالش های مرتبط با کاربری اراضی کشاورزی و مدیریت و سامان دهی به آن در بخش کشاورزی و دامداری بوده است (نصرالهی و همکاران، ۱۳۹۳: ۹۸). چنانچه در ایران تغییر کاربری اراضی کشاورزی پس از کم آبی و خشکسالی دومین مسئله و بحران جدی برای کشاورزی به شمار می رود (نوری و نوری پور، ۱۳۹۸: ۷۳). گسترش تغییرات در اراضی کشاورزی ایران تا حد زیادی نتیجه ی رشد و گسترش همزمان در تکنولوژی و ارتباطات، گرایش روزافزون به شهرنشینی، و نزدیک شدن رقابت ها در عرصه های اراضی کشاورزی می باشد (براتی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۴). یکی از مهم ترین پیامدهای اولیه شهرنشینی شتابان، دست اندازی شهر به فضاهای پیراشهری و به ویژه زمین های حاصلخیز کشاورزی است. مهاجرپذیری روستاهای اطراف شهرها به عنوان مکان جذب جمعیت فقیر شهری و گرایش این روستاها به ورود به محدوده قانونی و ادغام در شهر، تغییرات کاربری اراضی روستاهای پیراشهری را تشدید می کند. در این روند، تحولات درونی روستاهای پیراشهری تحت تأثیر عامل بیرونی شهر، به پدیده آیش اجتماعی و تشدید تغییر کاربری اراضی دامن می زند (یوسفی طالقانی و همکاران، ۱۴۰۰: ۴۸). در روستاهای حوزه پیراشهری، تغییرات کاربری اراضی به موضوعی فزاینده و جدی تبدیل شده است. ماهیت اراضی این روستاها رو به دگرگونی است، به طوری که از فعالیت بخش اول اقتصادی یعنی کشاورزی- که ماهیتی تولیدی دارد فاصله می گیرد و به بخش سوم اقتصاد یعنی خدماتی و مسکونی نزدیک می شود. خارج شدن از فعالیت اصلی کشاورزی، سرعت زیاد تغییر کاربری در داخل روستاهای پیراشهری و گسترش کالبدی آن ها پیوسته اتفاق می افتد و در نهایت در قالب برخوردگاه شهر و روستا نمایان می شود. با توجه به این که زمین های کشاورزی روستاهای پیراشهری شهرستان جوانرود به بافت های مسکونی تبدیل شده اند و یا در اثر توسعه صنایع و سرمایه گذاری های ساکنان شهر جوانرود در روستاهای پیرامون این شهر دچار تغییر کاربری شده است. تعداد بهره برداران و نیز سطح زیرکشت زمین های کشاورزی در این منطقه کم شده و این مسئله باعث ایجاد دگرگونی هایی در عملکرد روستاهای مورد مطالعه شده است. همچنین با افزایش جمعیت شهری و رشد تقاضا برای مصرف مواد غذایی، زمین های کشاورزی این روستاها، به کشت محصولات، برپایه ی نیازهای شهری تغییر یافته و نظام کشاورزی معیشتی به غیرمعیشتی تبدیل شده است. به این ترتیب، تقریباً در همه ی روستاها، نسبت شاغلین به مشاغل غیرکشاورزی بیشتر از شاغلین بخش کشاورزی است (اصغری لقمجانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۲) و بسیاری از شاغلین، برای تأمین نیازهای روزمره ی خود برای کار به شهر جوانرود رفت و آمد می نمایند. لازم به ذکر است که روش های فعالیت و اشتغال در گذشته به دلیل مهیا بودن زمینه ی مناسب، غالباً کشاورزی و دامداری و امور مربوط به آن بوده و کمتر به مشاغل صنعتی و خدماتی اشتغال داشته اند. اما از سال ۱۳۹۲ به بعد، از فعالان بخش کشاورزی کاسته شده

1. Dempsey et al.

2. Vinayak

3. Ramesh

4. Alhameid

و به بخش‌های دوم و سوم افزوده شده است. در این زمینه، فعالیت باغداری در روستاهای مورد مطالعه تقریباً از بین رفته و تنها در روستاها، باغ‌هایی به شکل خیلی اندک به چشم می‌خورد که در درآمد روستاییان نقشی ندارد. بنابراین اغلب ساکنین این روستاها شدیداً به شهر جاورود وابسته هستند. در واقع، چنین وضعیتی حاکی از نقش سکونتی- خوابگاهی این روستاها را دارد. این امر منجر شده است که روستاهای پیرامون شهر جاورود که شامل روستاهای مورد مطالعه تحقیق حاضر هم می‌باشند شامل روستاهای مزران، لولم، گنای، فولادی سفلی، کولسه، کانی ساتیار، سرخه بان سفلی، دھتوت سفلی، مرزعه بیلہ‌ای، عایشه دول، نوروزآباد، بیاشوش، چشمه‌میران، نرخ رشد جمعیت بالایی داشته باشند (اصغری لقمجانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۶). در همین راستا، شهرستان جاورود با وضعیت کاهش میزان کاربری اراضی کشاورزی روستاهای اطراف، به صورت تغییر کاربری اراضی مزروعی و باغی روستاهای پیرامون و تبدیل آن‌ها به کاربری مسکونی مواجه است و شواهد حاکی از آن است که چنین تغییر و تحولاتی در منابع بالارزش زیستی روستایی جاورود پیامدهای منفی همچون خوردگی روستاها و اراضی پیرامون، تبدیل بی‌رویه‌ی زمین‌های کشاورزی به کاربردهای دیگر و تخریب منابع زیست‌محیطی شهرستان شده است. این وضعیت در طی سال‌های متمادی بهترین زمین‌های کشاورزی به صورت آبی و دیم را مورد تخریب قرار داده است و ضرورت بررسی آن را نشان می‌دهد. بنابراین این پژوهش در پی پاسخ به این پرسش است که عوامل مؤثر بر تغییر کاربری اراضی کشاورزی در روستاهای پیراشهری شهرستان جاورود کدامند؟

پیشینه پژوهش

زمین یکی از ضروری‌ترین منابع طبیعی برای بقا و رونق بشریت است، بستری برای فعالیت‌های انسانی و منبع مورد نیاز برای این فعالیت‌ها است (جت تو و کاریز، ۲۰۱۳: ۵۴). بدون تردید، زمین عنصری مهم در تشکیل، توسعه، و گسترش شهرهاست و بستر نخستین گام برای توسعه‌ی شهرها محسوب می‌شود. نحوه‌ی کاربری زمین عبارتست از آن که بدانیم در وضع کنونی، پراکندگی گونه‌های مختلف فعالیت‌های شهری، مانند مسکونی، درمانی، راه‌های ارتباطی و معابر، آموزشی، و مانند آن به چه صورتی است و از کل مساحت شهری سهم و درصد هر یک از کاربری‌های زمین به چه میزان است و هر یک از فعالیت‌ها در چه مساحتی و به چه صورتی در شهر مورد نظر پراکنده شده‌اند و نیز رابطه آنها با هم چیست و تا چه اندازه دارای یک ارتباط منطقی و کارآمد هستند. تغییر کاربری اراضی به معنای تغییر در نوع کاربری زمین است که لزوماً تغییر در سطح زمین نبوده، بلکه تغییر در تراکم و مدیریت زمین نیز می‌باشد. کاربری زمین همواره یکی از دغدغه‌های برنامه‌ریزان، سیاست‌گذاران، و مدیران اجرایی حوزه‌های معطوف به علوم محیطی و برنامه‌ریزی بوده است. در این ارتباط تغییر غیرمجاز کاربری اراضی کشاورزی به دلیل اثرات متعدد نامطلوب بر پایداری محیط زیست، یکی از مهم‌ترین چالش‌های بشر در قرن حاضر محسوب می‌شود. در سال‌های اخیر فعالیت‌های انسان به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل تغییرات در الگوی کاربری زمین در نظر گرفته شده است. تحلیل، الگوسازی، و نیز مدیریت الگوهای کاربری اراضی در سطوح روستایی، منطقه‌ای و جهانی کار بسیار دشواری است. برنامه‌ریزی برای تغییرات کاربری زمین، همواره به خاطر تعیین شیوه‌ی استفاده از زمین و ساختار فضایی شهرها و روستاها از یک طرف و تعیین ارزش اقتصادی هر قطعه از سوی دیگر، بخشی اصلی در روند شناخت و آماده‌سازی اسناد برنامه‌ریزی شهری به شمار آمده است (محمدنژاد و نقیعی، ۱۴۰۲: ۴۵). علل تغییر کاربری زمین بین کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه متفاوت است در کشورهای توسعه یافته تغییر کاربری زمین ریشه در شرایط اقتصادی مانند کشاورزی بزرگ مقیاس، توسعه شهری و افزایش نیاز به نگهداری کیفیت محیط زیست برای نسل فعلی و نسل‌های آتی دارد اما در کشورهای در حال توسعه رشد سریع جمعیت، فقر و موقعیت اقتصادی عوامل اصلی می‌باشد. تغییرات کاربری اراضی به ویژه در نواحی پیرامون کلانشهرها یکی از اساسی‌ترین مباحثی است که امروزه در دنیا مطرح است. عواملی چون شهرگرایی و روستاگرایی از قرن هجدهم همگام با انقلاب صنعتی در شکل دهی به پدیده تغییر کاربری اراضی مؤثر بوده‌اند، که در دهه‌های اخیر و با رشد شتابان شهرن‌شینی سرعت گرفته است. این مسئله در اروپا و بسیاری از کشورهای توسعه یافته تا حدودی تحت کنترل درآمده ولی در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران همچنان رو به گسترش است (رضائی و

همکاران، ۱۴۰۲: ۴). ر شد روز افزون شهرها و غلبه ی شیوه ی زندگی شهرنشینی در چند دهه اخیر موجب شکل گیری روندهای مهاجرتی عظیمی به مناطق شهری در سراسر جهان شده است این موضوع بیش از همه کشورهای در حال توسعه را با مشکلات فراوان مواجه ساخته است، مهاجرت های عظیم به شهرهای این کشورها مشکلاتی از قبیل ناسازگاری در کاربری ها، عدم تناسب کاربری ها با استانداردهای شهرسازی، آشفتگی محیط شهری، عدم ارائه خدمات شهری به جمعیت تازه وارد و شکل گیری حلی آبادها و مناطق حاشیه نشین، از بین رفتن اراضی کشاورزی پیرامون در اثر توسعه ی فیزیکی شهرها و تغییر کاربری های آن به کاربری های شهری، دگرگونی روستاهای پیرامونی و واقع در حوزه ی نفوذ کلان شهرها گردیده است. توجه به تغییر کاربری اراضی در بخش های برنامه ریزی و مدیریت شهری و روستایی بسیار مهم است. به همین منظور تغییر کاربری اراضی یکی از مهم ترین ایده های برنامه ریزی شهری و روستایی در دوران معاصر در نظر گرفته شده است و برنامه ریزان و سیاست گذاران تغییر کاربری اراضی را یک مسئله ی مهم برای سیاست گذاری و تصمیم گیری می دانند که محیط بیولوژیکی، فیزیکی، اقتصادی، و اجتماعی شهری و روستایی را ایجاد می کند و در معنای کلی این مفهوم در سطوح و قلمروهای متفاوتی شکل می گیرد. مشکلات اقتصادی مردم، درآمد کم، نداشتن پشتوانه مالی، به صرفه نبودن فعالیتهای کشاورزی، افزایش هزینه های کشاورزی، افزایش کاذب قیمت زمین، مسکن، افزایش هزینه های زندگی و مشکلات مربوط به فروش محصولات از عوامل مهم اقتصادی تغییر کاربری است. گسترش شهرنشینی و فشار توسعه، بهره برداری بی رویه، تغییرات نادرست کاربری اراضی و دست اندازی بشر به عرصه های کشاورزی، روز به روز باعث برهم زدن تعادل های منطقه ای می گردد (قربانی، ۱۳۸۹: ۱). نبود شفافیت های قانونی و وجود بندها و تبصره های مختلف درباره ی تغییر کاربری اراضی، مشخص نبودن مسئولیت نظارتی و تصمیم گیری شورایی از عوامل سیاسی و ساختاری اصلی تغییر کاربری اراضی است. بیکاری اقتصادی - اجتماعی و افزایش مهاجرت روستاییان به شهرها، وابستگی به بیگانگان و افزایش بیکاری، کاهش درآمد کشاورزان، توسعه نامتوازن شهرها و شهرکها و رشد معضل حاشیه نشینی، کاهش شدید و غیرقابل جبران کیفیت و کمیت تولیدات کشاورزی و سطح زیر کشت محصولات زراعی و باغی خصوصا در اراضی مرغوب کشاورزی و خروج عرصه های کشاورزی از چرخه تولید و تغییر اقلیم از بزرگترین مشکلات ناشی از تغییر کاربری غیرمجاز اراضی کشاورزی است. طبق نظر دوماژن، بررسی روابط بین گروه های اجتماعی و منابع طبیعی در جهت بهره گیری انسانها از منابع است و این کنش یکسویه منجر به بهره کشی از منابع طبیعی گردیده است. در اغلب مناطق دنیا، بویژه کشورهای در حال توسعه، اراضی مرغوب کشاورزی، بیشترین سهم را در تبدیل به کاربری شهری داشته اند.

۱. مطالعات داخلی

رستگاری پور و محمودی (۱۴۰۰) در تحقیقی با عنوان بررسی عوامل مؤثر بر تغییر کاربری زمین های کشاورزی در شهرستان تربت حیدریه به این نتیجه رسیدند که افزایش درآمد کشاورزان و کاهش خسارت محصولات کشاورزی نقش مهمی در کاهش تغییر کاربری زمین های کشاورزی دارد. نتایج مطالعه نشان داد که در مزارع کوچک مقیاس، در حالت تصمیم به انجام تغییر کاربری، متغیر سن اثر منفی و معنی دار و متغیرهای تحصیلات، درآمد غیر کشاورزی، سطح زیر کشت، میزان خسارت محصول و دیمی بودن زمین اثر مثبت و معنی دار دارند و همچنین، در حالت تصمیم به عدم انجام تغییر کاربری، تأثیر متغیرهای سن، تجربه ی کاری و شغل جانبی دامداری، قیمت محصول، میزان رضایت از برنامه های حمایتی دولت، درآمد کشاورزی، و میزان وام دریافتی مثبت و معنی دار است؛ در مزارع متوسط و مزارع بزرگ نیز با افزایش سطح زیر کشت، اثر متغیرهای مستقل میزان خسارت محصول در سال، دیمی بودن زمین، شغل جانبی دامداری، میزان رضایت از برنامه های حمایتی دولت، و درآمد کشاورزی افزایش می یابد و متغیرهای سن، قیمت محصول و میزان وام دریافتی در این حالات بی تأثیر ارزیابی می شوند. یوسفی و همکاران (۱۴۰۱) با تبیین عوامل مؤثر بر تغییرات کاربری اراضی روستاهای پیراشهری رشت به این نتیجه رسیدند که در بین شاخص های مستقل اجتماعی، شاخص مهاجرپذیر بودن روستا بیشترین شدت همبستگی و ارتباط را با تغییرات کاربری اراضی داشت. درواقع با افزایش تعداد مهاجران ورودی به روستا، میزان تغییرات کاربری اراضی روستایی نیز افزایش یافت. در بین شاخص های مستقل اقتصادی، شاخص های کمبود آب کشاورزی و متنوع شدن اقتصاد روستا بیشترین شدت همبستگی و ارتباط را با تغییرات کاربری اراضی

داشت. در بین شاخص‌های مستقل کالبدی، شاخص نزدیکی به شهر بیشترین شدت همبستگی و ارتباط را با تغییرات کاربری اراضی داشت. درواقع با نزدیکی روستا به شهر، میزان تغییرات کاربری اراضی روستایی نیز افزایش داشت. بررسی همبستگی میان شاخص‌های مستقل محیطی و تغییرات کاربری اراضی نشان داد که شاخص‌های ظرفیت‌های گردشگری روستا و مساعد نبودن زمین‌های روستا برای کشاورزی بیشترین همبستگی و رابطه‌ی بسیار قوی با تغییرات کاربری اراضی روستا داشتند. در بین شاخص‌های مستقل نهادی- مدیریتی، شاخص نبود قانون کارآمد بیشترین شدت همبستگی و ارتباط را با تغییرات کاربری اراضی داشت.

۲. مطالعات خارجی

استاسیو^۱ و همکاران (۲۰۲۳) با ارائه‌ی یک مدل آماری برای تغییر کاربری و پوشش اراضی به کمک ادغام مدل‌های لجستیک و خطی برای دگرگونی و رها کردن کشاورزی به این نتیجه رسید که مدل‌های بررسی شده در مزارع برنج فیلیپین از نظر آماری برآورد شده و برازش لازم را دارند. به این معنا که براساس مدل‌های ارائه شده تغییر کاربری و پوشش اراضی به کمک ادغام مدل‌های لجستیک و خطی برای دگرگونی و رها کردن کشاورزی قابلیت و توان پیش‌بینی بالایی دارند. کارینا^۲ و همکاران (۲۰۲۱) در تحقیقی با عنوان تغییرات کاربری زمین در جهان چهار برابر بیشتر برآورد شده، به بررسی این موضوع پرداختند. نتایج تحقیق نشان داد که فرآیندهای تغییر کاربری زمین از نظر جغرافیایی روند متفاوتی را با رهاشدگی جنگل‌زدایی و زمین‌های زراعی و گسترش کشاورزی بین سال‌های ۱۹۶۰ تا ۲۰۰۵، و ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۹ را تجربه کرده است. ژیا^۳ و همکاران (۲۰۲۰) با بررسی تغییر کاربری اراضی در چین مدلی را از این پدیده ارائه کرده‌اند که تابع عوامل گوناگونی است. تغییر کاربری زمین کشاورزی به طور سریع تحت تأثیر پیوند تصمیمات دولت، خانوارهای کشاورزان، و شرکت‌ها است. بنابراین در جدول شماره (۱) شاخص‌ها و گویه‌های تغییر کاربری اراضی روستاهای مورد بررسی بیان می‌گردد.

جدول ۱. ابعاد، شاخص‌ها و گویه‌های تغییر کاربری اراضی کشاورزی روستاهای مورد بررسی

ابعاد	شاخص‌ها	گویه‌ها	منبع
اقتصادی	شغل و درآمد	داشتن شغل مناسب، امکان دسترسی به شغل مناسب در روستا یا شهر مجاور، تعدد فرصت‌های شغلی در روستا، درآمد مناسب فرصت‌های شغلی موجود در روستا، تعدد فرصت‌های شغلی در شهر مجاور، درآمد مناسب فرصت‌های شغلی موجود در شهر مجاور.	داداش‌پور و سالاریان، ۱۳۹۴
	مسکن	استحکام بنای مسکن، برخورداری از حمام مناسب و بهداشتی در مسکن، برخورداری از سیستم گرمایش و سرمایش مناسب در مسکن، برخورداری از روشنایی کافی در مسکن، برخورداری از سیستم دفع بهداشتی فاضلاب در مسکن، مساحت مناسب و کافی مسکن، تعداد اتاق‌های کافی در مسکن.	
	امکانات و خدمات زیرساختی	کیفیت راه دسترسی به شهر، کیفیت راه‌های دسترسی به روستاهای اطراف، کیفیت معابر و میادین، کیفیت آب شرب روستا، کیفیت تامین نیازهای روزمره توسط (فروشگاه‌های خواروبار روستا)، کیفیت خدمات تعاونی روستایی یا تعاونی روستای محل مراجعه، کیفیت شبکه گاز لوله‌کشی.	
	حمل و نقل	ساعات کار وسایل نقلیه عمومی، تعداد وسایل نقلیه عمومی، تعداد وسایل نقلیه حمل بار، دسترسی مناسب به وسایل حمل و نقل عمومی.	
	آب	میزان آب، کیفی آب، تعداد چاه‌های آب، دسترسی به آب رودخانه.	

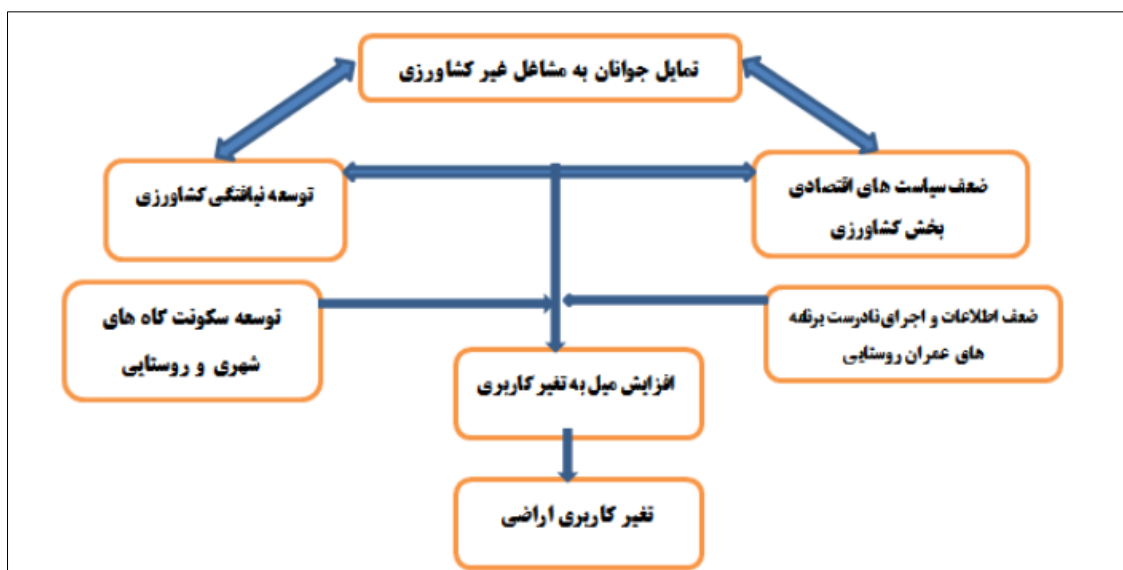
۱. Estacio

۲. Karina

۳. Xia

ساداتی و همکاران، ۱۳۹۹	کیفیت خاک، شیب زمین، دیم یا آبی بودن زمین‌های کشاورزی، عوارض زمین، پوشش گیاهی.	زمین	زیست محیطی
	کاربرد کشاورزی، کاربرد مسکونی، کاربرد تجاری، کاربرد دامپروری، گلخانه، اداری و سازمانی، تولیدی.	کاربری زمین	
	میزان بارش، نوع بارش، زمان بارش، میانگین بارش سالیانه، میانگین بارش فصلی.	بارش و رطوبت	
رستگاری‌پور و محمودی، ۱۴۰۰	فضای آموزشی مناسب و کافی مدارس، کیفیت دسترسی دانش‌آموزان به مدارس شهر مجاور، کیفیت تجهیزات آموزشی مدارس، کیفیت ساختمان‌های مدارس، کیفیت معلمان مدارس.	آموزش عمومی	فرهنگی- اجتماعی
	کیفیت خدمات شبکه (خانه بهداشت) روستا.	بهداشت	
	دلسوزی اهالی برای آبادانی روستا، ارتباط مردم با اعضای شورای اسلامی و دهیار روستا، خودیاری مردم در حین انجام پروژه‌های عمرانی در روستا، حضور و همفکری زنان روستا در امور روستا همانند مردان، روحیه کار گروهی در بین مردم روستا، میزان احترام مردم روستا به یکدیگر، قابل اعتماد بودن دهیار روستا، قابل اعتماد بودن اعضای شورای اسلامی روستا، استقبال دهیار و شورای اسلامی روستا از مشارکت مردم، قابل اعتماد بودن مردم روستا.	مشارکت و همبستگی	
سعدی و عوافقی، ۱۳۹۷	تمایل به زندگی در روستا، حس دل‌تنگی در صورت دوری از روستا، روابط خوب با بستگان و همسایگان در روستا، امیدواری به بهبود شرایط زندگی در روستا، تمایل به اشتغال در روستا، تمایل به سرمایه‌گذاری در روستا، تمایل به گذران اوقات فراغت در روستا، اعتقاد به مناسب-ترین مکان بودن روستا برای زندگی در سطح منطقه، زندگی در روستا در صورت وجود شرایط کار و زندگی در شهر.	پیوستگی و تعلق مکانی	
	پایین بودن میزان جرایم (سوء مصرف مواد مخدر، سرقت و...)، پایین بودن نزاع‌های قومی و طایفه‌ای، پایین بودن میزان نزاع بین افراد بومی و تازه‌وارد، امنیت تردد زنان در طی شبانه‌روز، امنیت تردد پیاده در شب، امنیت تردد سواره در شب، امنیت عبور از جاده و خیابان از نظر سرعت اتومبیل‌ها در طی شبانه‌روز، کیفیت عملکرد پاسگاه انتظامی.	امنیت فردی و اجتماعی	
	کیفیت خدمات و تجهیزات سالن ورزش روستا یا محل مراجعه، کیفیت خدمات و وسعت کتابخانه روستا یا محل مراجعه، کیفیت خدمات اماکن فرهنگی و مذهبی مانند مسجد و حسینیه، کیفیت خدمات اماکن فرهنگی و تاریخی روستا، کیفیت خدمات فضاهای فراغتی و تفریحی.	تفریحات و اوقات فراغت	
صادق‌لو و عرفانی، ۱۴۰۰	فساد اداری، ضعف در مدیریت امکانات و سرمایه	مدیرت مالی و فساد	اداری و مالی
نوری و نوری‌پور، ۱۳۹۸	بررسی برنامه‌ها، سیاست‌ها، و قوانین موجود در زمینه تغییر کاربری اراضی کشاورزی که مانع از اجرای درست مقررات و قوانین می‌گردد.	برنامه‌ها، سیاست‌ها، و قوانین	اجرای قوانین

علل گرایش به تغییر کاربری اراضی در پژوهش حاضر در قالب مدل مفهومی پژوهش (شکل ۱) آورده شده است.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

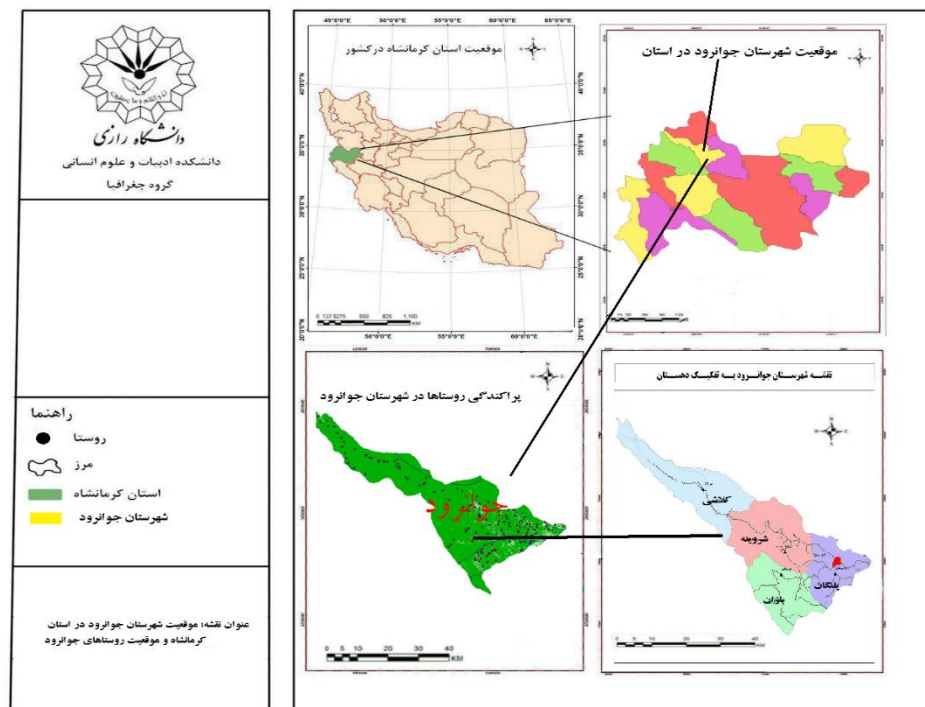
روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر روش شناسی از نوع تبیینی علی و به روش پیمایشی است. این پژوهش با هدف کلی تحلیل عوامل مؤثر بر تغییر کاربری اراضی کشاورزی روستاهای پیراشهری شهرستان جوانرود انجام شده است و به بررسی عوامل مؤثر بر پیدایش تغییرات کاربری اراضی می پردازد. در این پژوهش از دو روش مطالعات کتابخانه ای و میدانی استفاده شده است. به کمک مطالعات کتابخانه ای ابعاد، شاخص و گویه های تغییر کاربری اراضی تعیین شده است و در مطالعات میدانی اقدام به تهیه و تکمیل پرسشنامه از مسئولان محلی شده است. جامعه آماری تحقیق حاضر را مدیران محلی (شوراها و دهیاران) ساکن در ۱۳ سکونتگاه روستایی پیراشهری که دارای مرز مشترک با شهر جوانرود بودند، تشکیل می دهند که به دلیل داشتن مسئولیت نظارت و کنترل تغییر کاربری اراضی در مناطق روستایی انتخاب شدند. برای دست یابی به هدف مورد از میان ۱۲۴ نفر از کارکنان جهاد کشاورزی و بنیاد مسکن و دهیاران و اعضای شورای اسلامی روستاهای مورد بررسی به صورت تمام شماری پرسشگری انجام گرفت (جدول ۲). روایی ابزار تحقیق پرسشنامه طراحی شده، به کمک دانش اساتید و خبرگان دانشگاهی و کارشناسان فنی بنیاد مسکن شهرستان جوانرود انجام شده است. و پایایی پرسشنامه با ۳۰ پرسشنامه با استفاده از فرمول کرونباخ آلفا در نرم افزار SPSS صورت گرفت. پایایی به دست آمده برای هر یک از ابعاد پرسشنامه تحقیق چنین است: اقتصادی (۰/۰۷۹)، زیست محیطی (۰/۰۷۷)، فرهنگی و اجتماعی (۰/۰۷۳)، اداری و سازمانی (۰/۰۸۳)، اجرای قوانین (۰/۰۶۹). شهرستان جوانرود از شهرستان های استان کرمانشاه در غرب ایران است. مرکز این شهرستان شهر جوانرود (قلعه) است. این شهر از شرق و جنوب شرق با شهرستان روانسر، از شمال با شهرستان پاوه، از شمال غربی با کشور عراق و از جنوب و غرب با شهرستان ثلاث باباجانی همسایه است. براساس آمار سال ۱۳۹۵ جمعیت این شهرستان ۷۵,۱۶۹ نفر بوده است (شکل ۲).

جدول ۲. روستاهای مورد مطالعه و تعداد مسئولان

ردیف	روستاهای منتخب	دهستان	جمعیت	تعداد خانوار	مسولان (کارمندان جهاد کشاورزی و بنیاد مسکن و دهیار و و شورایها)
۱	مزران	کلاشی	۲۹۶	۷۶	۱۱
۲	لولم	کلاشی	۶۸۳	۱۵۸	۲۰
۳	گنانی	بازان	۶۶	۱۴	۱
۴	فولادی سفلی	بازان	۲۱۰	۶۱	۹
۵	کولسه	پلنگانه	۲۴۵	۶۷	۷
۶	کانی ساتیار	پلنگانه	۵۹	۱۳	۱
۷	سرخه بان سفلی	شروینه	۲۶۸	۵۵	۶
۸	دهتوت سفلی	شروینه	۳۲۲	۶۸	۹
۹	مرزعه بیلهای	پلنگانه	۱۰۶	۳۳	۴
۱۰	عایشه دول	پلنگانه	۵۳	۱۵	۱
۱۱	نوروزآباد	پلنگانه	۲۶۱	۷۳	۸
۱۲	بیاشوش	پلنگانه	۹۱۶	۲۴۷	۳۶
۱۳	چشمه میران	پلنگانه	۳۰۵	۸۳	۱۱
-	کل	-	۳۷۹۰	۹۶۳	۱۲۴

منبع: (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵؛ و محاسبات آماری محققان، ۱۴۰۳)

نتایج

جدول (۳) میانگین وزن گویه و انحراف معیار مربوط به آن در پرسش‌نامه‌ی مسئولان را نشان می‌دهد. بر این اساس بیشترین و کمترین میانگین وزن گویه به ترتیب مربوط به گویه‌های نقش امکانات و خدمات زیرساختی در بروز تغییر کاربری اراضی چه میزان است؟ و میزان بارش و رطوبت به چه اندازه در تغییر کاربری اراضی نقش دارد؟ هستند.

جدول ۳. میانگین وزن گویه و انحراف معیار گویه‌های پرسشنامه مسئولان

ردیف	گویه‌ها	میانگین وزن گویه	انحراف معیار
۱	وضعیت کم‌آبی چقدر در تغییر کاربری اراضی نقش دارد؟	۲/۲۳	۰/۵۷
۲	بیکاری و مشکلات ناشی از آن چقدر در بروز تغییر کاربری اراضی اثر دارد؟	۲/۵۲	۰/۶۳
۳	مشکلات ناشی از کمبود مسکن و مسکن نامناسب چقدر در تغییر کاربری اراضی اثر دارد؟	۲/۴۱	۰/۵۶
۴	نقش امکانات و خدمات زیرساختی در بروز تغییر کاربری اراضی چه میزان است؟	۲/۷۸	۰/۶۷
۵	مهاجرت چقدر می‌تواند در بروز تغییر کاربری اراضی اثرگذار باشد؟	۱/۹۸	۰/۷۱
۶	کمبود امکانات حمل‌ونقل و مشکل در دسترسی به آن چه میزانی بر تغییر کاربری اراضی اثر دارد؟	۲/۲۳	۰/۶۳
۷	وضعیت زمین تا چه حدی بر تغییر کاربری اراضی اثرگذار است؟	۲/۵۶	۰/۵۹
۸	میزان بارش و رطوبت به چه اندازه در تغییر کاربری اراضی نقش دارد؟	۱/۶۳	۰/۶۵
۹	میزان دسترسی و کیفیت خدمات آموزشی چقدر در تغییر کاربری اراضی نقش دارد؟	۲/۱۳	۰/۶۲
۱۰	میزان دسترسی و کیفیت خدمات بهداشتی چقدر در تغییر کاربری اراضی نقش دارد؟	۲/۰۵	۰/۶۸
۱۱	میزان مشارکت و همبستگی اهالی چه میزان می‌تواند در تغییر کاربری اراضی اثر بگذارد؟	۲/۲۸	۰/۵۹
۱۲	پیوستگی و تعلق مکانی تا چه اندازه می‌تواند در تغییر کاربری اراضی نقش داشته باشد؟	۲/۳۹	۰/۶۵
۱۳	ترجیح دادن دیگر مشاغل به کار کشاورزی تا چه اندازه موجب تغییر کاربری اراضی می‌گردد؟	۲/۱۸	۰/۶۹
۱۴	تا چه اندازه جایگاه اجتماعی کشاورزان در تغییر کاربری اراضی نقش دارد؟	۲/۴۶	۰/۵۹
۱۵	تا چه اندازه عوامل فضایی و مکانی بر تغییر کاربری اراضی اثر دارد؟	۱/۷۴	۰/۶۵
۱۶	توریستی بودن منطقه تا چه اندازه می‌تواند موجب تغییر کاربری اراضی شود؟	۲/۴۴	۰/۶۷
۱۷	ضعف مدیریت محلی چقدر در تغییر کاربری اراضی نقش دارد؟	۲/۰۶	۰/۶۳
۱۸	تراکم بالای جمعیت تا چه حدی در تغییر کاربری اراضی نقش دارد؟	۲/۱۷	۰/۵۸
۱۹	فعالیت‌های صنعتی تا چه میزانی بر تغییر کاربری اراضی اثرگذار است؟	۲/۲۶	۰/۷۴
۲۰	برخورد ضعیف با قانون‌شکنان تا چه حد بر تغییر کاربری اراضی اثرگذار است؟	۱/۷۵	۰/۶۶
۲۱	تا چه اندازه فساد اداری در تغییر کاربری اراضی اثرگذار است؟	۲/۴۱	۰/۷۰
۲۲	ضعف در اطلاع‌رسانی از سوی دستگاه‌های مسئول چقدر در تغییر کاربری اراضی نقش دارد؟	۲/۱۴	۰/۶۸

منبع: (یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳)

میانگین و انحراف معیار شاخص‌های پرسش‌نامه‌ی مسئولان در ابعاد اقتصادی، اداری و سازمانی، فرهنگی- اجتماعی، قانونی، و زیست‌محیطی نیز در جدول (۴) ذکر شده است. بر این اساس بیشترین و کمترین میانگین به ترتیب مربوط به ابعاد اداری و سازمانی، و زیست‌محیطی بود.

جدول ۴. میانگین و انحراف معیار پرسش‌نامه‌ی مسئولان در ابعاد گوناگون آن

ابعاد	میانگین	انحراف معیار
اقتصادی	۲/۴۱	۰/۷۲
اداری و سازمانی	۲/۶۲	۰/۶۵
فرهنگی- اجتماعی	۲/۳۵	۰/۶۴
قانونی	۲/۴۲	۰/۶۹
زیست محیطی	۲/۲۱	۰/۶۶

منبع: (یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳)

میانگین ابعاد و نیز مؤلفه‌های مربوط به هر بُعد در جدول (۵) به تفکیک روستاهای مورد بررسی ذکر شده است و میانگین نمرات روستای مزرعه بیل‌های (۳/۷۴) بیشترین و روستای مزران کمترین (۲/۴۳) به دست آمد.

جدول ۵. نمره‌های اولیه کسب شده در پرسش‌نامه‌ی مسئولان

میانگین	زیست محیطی		قانونی	فرهنگی- اجتماعی		اداری و سازمانی		اقتصادی		ابعاد مؤلفه‌ها
	زمین	آلودگی	برخورد قانونی	مشارکت	مهاجرت	فساد	مدیریت مالی	زیرساخت‌ها	شغل	روستا
۲/۴۳	۲/۷۴	۳/۲۸	۲/۴۵	۲/۴۰	۳/۳۱	۲/۵۲	۲/۷۵	۲/۷۳	۳/۱۳	مزران
۲/۴۵	۳/۰۸	۲/۷۳	۲/۷۴	۲/۳۹	۲/۸۳	۲/۴۷	۲/۵۸	۲/۴۹	۲/۷۴	لولم
۲/۵۲	۲/۲۷	۲/۹۴	۲/۵۲	۲/۸۷	۲/۴۷	۲/۸۵	۳/۲۳	۳/۲۱	۲/۶۳	گنانی
۲/۷۴	۲/۷۵	۲/۵۷	۲/۶۰	۲/۵۳	۲/۶۳	۲/۶۳	۲/۶۷	۲/۷۵	۲/۵۹	فولادی سفلی
۳/۵۱	۲/۰۹	۲/۵۲	۲/۵۹	۳/۲۳	۲/۴۴	۲/۵۹	۳/۵۳	۳/۱۵	۲/۸۷	کولسه
۲/۶۳	۲/۲۲	۲/۶۳	۲/۸۵	۲/۷۴	۲/۵۴	۲/۷۵	۱/۹۸	۲/۹۳	۲/۴۵	کانی ساتیار
۲/۵۴	۲/۷۲	۲/۶۸	۳/۲۱	۲/۵۳	۳/۲۳	۲/۷۱	۳/۰۳	۲/۲۱	۲/۲۸	سرخه بان سفلی
۳/۵۱	۲/۸۳	۲/۵۳	۲/۶۵	۳/۳۲	۲/۵۳	۲/۳۷	۲/۴۸	۲/۴۶	۳/۴۶	دهتوت سفلی
۳/۷۴	۲/۳۸	۳/۲۷	۳/۰۹	۲/۷۴	۳/۰۴	۳/۰۸	۲/۸۵	۲/۷۷	۲/۳۹	مزرعه بیل‌های
۳/۲۳	۲/۷۴	۲/۴۶	۲/۵۶	۲/۵۲	۲/۵۳	۲/۵۴	۳/۰۴	۲/۶۵	۲/۷۹	عایشه دول
۳/۴۲	۲/۴۳	۲/۷۵	۲/۳۷	۲/۷۴	۳/۰۶	۲/۴۶	۲/۷۹	۲/۷۴	۲/۴۲	نوروز آباد
۲/۵۲	۲/۳۷	۲/۵۳	۲/۸۳	۲/۳۶	۲/۵۵	۳/۱۴	۲/۶۵	۲/۶۳	۳/۱۱	بیاوشوش
۲/۴۶	۲/۸۴	۲/۵۱	۳/۱۴	۳/۲۱	۲/۶۳	۲/۸۳	۲/۳۸	۲/۵۶	۲/۸۸	چشمه‌میران
۲/۷۲	۲/۵۷	۲/۷۲	۲/۷۴	۲/۷۴	۲/۷۵	۲/۶۹	۲/۷۷	۲/۷۱	۲/۷۵	میانگین
-	۲/۶۴		۲/۷۴	۲/۷۵		۲/۷۳		۲/۷۳		میانگین بعد

منبع: (یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳)

جدول (۶) امتیازات به دست آمده برای شاخص‌های مربوط به پرسش‌نامه‌ی مسئولان را به کمک آزمون T تک‌نمونه‌ای نشان می‌دهد. بر این اساس، مقادیر t برای همه‌ی گویه‌ها در سطح $P < ۰/۰۵$ معنادار به دست آمد.

جدول ۶. امتیازات به دست آمده برای شاخص‌های به دست آمده از پرسشنامه مسئولان به کمک آزمون T تک‌نمونه‌ای

شاخص‌ها	گویه‌ها	میانگین	انحراف معیار	مقدار t	معناداری
اقتصادی	بیکاری و مشکلات ناشی از آن چقدر در بروز تغییر کاربری اراضی اثر دارد؟	۲/۴۱	۰/۵۴۶	-۲۰/۵۴۲	۰/۰۰۱
	توریستی بودن منطقه تا چه اندازه می‌تواند موجب تغییر کاربری اراضی شود؟	۲/۳۳	۰/۳۲۶	-۱۹/۶۰۳	۰/۰۰۱
	فعالیت‌های صنعتی تا چه میزان بر تغییر کاربری اراضی اثرگذار است؟	۲/۲۱	۰/۴۱۲	-۱۷/۵۵۶	۰/۰۰۱
	کمبود امکانات حمل‌ونقل و مشکل در دسترسی به آن چه میزان بر تغییر کاربری اراضی اثر دارد؟	۲/۴۰	۰/۳۲۶	-۱۸/۴۹۲	۰/۰۰۱
	مشکلات ناشی از کمبود مسکن و مسکن نامناسب چقدر در تغییر کاربری اراضی اثر دارد؟	۳/۳۸	۰/۷۴۸	-۲۱/۷۴۶	۰/۰۰۱
	نقش امکانات و خدمات زیرساختی در بروز تغییر کاربری اراضی چه میزان است؟	۲/۲۷	۰/۴۵۶	-۱۹/۵۸۴	۰/۰۰۱
اداری و سازمانی	تا چه اندازه فساد اداری در تغییر کاربری اراضی اثرگذار است؟	۲/۱۸	۰/۵۱۲	-۲۰/۳۲۶	۰/۰۰۱
	ترجیح دادن دیگر مشاغل به کار کشاورزی تا چه اندازه موجب تغییر کاربری اراضی می‌گردد؟	۲/۴۲	۰/۷۰۴	-۲۰/۵۲۳	۰/۰۰۱
	ضعف در اطلاع‌رسانی از سوی دستگاه‌های مسئول چقدر در تغییر کاربری اراضی نقش دارد؟	۳/۳۲	۰/۳۵۹	-۲۱/۳۵۲	۰/۰۰۱
فرهنگی - اجتماعی	مهاجرت چقدر می‌تواند در بروز تغییر کاربری اراضی اثرگذار باشد؟	۲/۲۳	۰/۸۵۶	-۲۰/۵۴۶	۰/۰۰۱
	میزان دسترسی و کیفیت خدمات آموزشی چقدر در تغییر کاربری اراضی نقش دارد؟	۲/۲۸	۰/۶۲۵	-۲۲/۳۲۵	۰/۰۰۱
	میزان دسترسی و کیفیت خدمات بهداشتی چقدر در تغییر کاربری اراضی نقش دارد؟	۲/۴۱	۰/۵۴۷	-۲۱/۷۴۱	۰/۰۰۱
	میزان مشارکت و همبستگی اهالی چه میزان می‌تواند در تغییر کاربری اراضی اثر بگذارد؟	۲/۲۱	۰/۲۹۵	-۱۸/۲۰۸	۰/۰۰۱
	تراکم بالای جمعیت تا چه حدی در تغییر کاربری اراضی نقش دارد؟	۲/۳۲	۰/۶۳۵	-۱۹/۷۷۱	۰/۰۰۱
	پیوستگی و تعلق مکانی تا چه اندازه می‌تواند در تغییر کاربری اراضی نقش داشته باشد؟	۳/۲۵	۰/۵۶۲	-۲۲/۵۷۴	۰/۰۰۱
قانونی	تا چه اندازه جایگاه اجتماعی کشاورزان در تغییر کاربری اراضی نقش دارد؟	۲/۲۶	۰/۵۳۳	-۲۱/۵۰۴	۰/۰۰۱
	برخورد ضعیف با قانون‌شکنان تا چه حد بر تغییر کاربری اراضی اثرگذار است؟	۲/۲۷	۰/۴۵۵	-۲۰/۸۷۴	۰/۰۰۱
	ضعف مدیریت محلی چقدر در تغییر کاربری اراضی نقش دارد؟	۲/۲۸	۰/۶۶۱	-۲۰/۶۶۰	۰/۰۰۱
زیست‌محیطی	وضعیت کم‌آبی چقدر در تغییر کاربری اراضی نقش دارد؟	۳/۳۲	۰/۴۲۱	-۲۱/۵۶۴	۰/۰۰۱
	وضعیت زمین تا چه حدی بر تغییر کاربری اراضی اثرگذار است؟	۲/۳۲	۰/۳۵۱	-۱۷/۱۲۷	۰/۰۰۱
	تا چه اندازه عوامل فضایی و مکانی بر تغییر کاربری اراضی اثر دارد؟	۲/۲۷	۰/۴۰۳	-۱۸/۹۸۵	۰/۰۰۱
	میزان بارش و رطوبت به چه اندازه در تغییر کاربری اراضی نقش دارد؟	۲/۱۸	۰/۷۴۱	-۲۰/۸۵۷	۰/۰۰۱

منبع: (یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳)

درصد پاسخ به گویه‌های مربوط به شاخص اقتصادی در پرسش‌نامه ی مسئولان در جدول (۷) آمده است.

جدول ۷. نتایج به دست آمده برای گویه‌های مربوط به شاخص اقتصادی

-	گویه‌ها	توزیع	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم
	بیکاری و مشکلات ناشی از آن چقدر در بروز تغییر کاربری اراضی اثر دارد؟	درصد	۱۳/۵۵	۲۲/۳۲	۳۰/۲۸	۲۵/۱۱	۸/۷۷
	مشکلات ناشی از کمبود مسکن و مسکن نامناسب چقدر در تغییر کاربری اراضی اثر دارد؟	درصد	۱۷/۱۳	۲۴/۷۱	۲۳/۹۰	۲۱/۹۱	۱۲/۳۶
	نقش امکانات و خدمات زیرساختی در بروز تغییر کاربری اراضی چه میزان است؟	درصد	۱۶/۳۴	۲۳/۱۱	۳۳/۴۷	۱۸/۷۳	۸/۳۷
	کمبود امکانات حمل‌ونقل و مشکل در دسترسی به آن چه میزان بر تغییر کاربری اراضی اثر دارد؟	درصد	۹/۵۷	۱۴/۷۴	۳۶/۲۶	۲۲/۷۱	۱۶/۷۴
	بالا رفتن هزینه‌های تأمین نهاده‌ها (بذر، کود، سم) چقدر در تغییر کاربری اراضی اثر دارد؟	درصد	۱۳/۱۵	۱۹/۵۳	۳۴/۲۷	۱۶/۷۴	۱۵/۹۴
	تا چه اندازه دلال‌بازی در بازار محصولات می‌تواند باعث تغییر کاربری اراضی شود؟	درصد	۱۱/۵۶	۱۴/۷۴	۳۵/۴۶	۲۱/۵۲	۱۶/۷۳
	نوسان بازار فروش محصولات کشاورزی به چه میزان موجب تغییر کاربری اراضی می‌شود؟	درصد	۱۱/۹۵	۱۸/۷۲	۳۱/۰۷	۱۸/۳۳	۱۹/۹۲
	تا چه اندازه هزینه زیاد نیروی کار موجب تغییر کاربری اراضی می‌شود؟	درصد	۱۲/۷۵	۱۸/۳۳	۳۲/۲۷	۲۰/۷۲	۱۵/۹۴
	کم‌درآمد بودن کشاورزی تا چه اندازه موجب تغییر کاربری اراضی می‌شود؟	درصد	۱۴/۷۴	۳۳/۴۷	۱۷/۹۳	۲۱/۱۲	۱۲/۷۵
	پرسودتر بودن فعالیت‌های غیرکشاورزی چقدر در تغییر کاربری اراضی اثرگذار است؟	درصد	۱۸/۳۳	۳۶/۲۵	۲۰/۷۲	۱۴/۷۴	۹/۹۶

توریستی بودن منطقه تا چه اندازه می‌تواند موجب تغییر کاربری اراضی شود؟	درصد	۳۹/۸۴	۲۸/۲۲	۱۷/۷۴	۱۴/۵۲	۹/۶۸
فعالیت‌های صنعتی تا چه ميزانی بر تغییر کاربری اراضی اثرگذار است؟	درصد	۸/۰۶	۱۱/۲۹	۲۱/۷۷	۲۶/۶۱	۳۲/۲۶
مشکلات ناشی از کمبود مسکن و مسکن نامناسب چقدر در تغییر کاربری اراضی اثر دارد؟	درصد	۱۱/۲۹	۱۴/۵۲	۲۴/۱۹	۲۵	۲۵
نقش امکانات و خدمات زیرساختی در بروز تغییر کاربری اراضی چه میزان است؟	درصد	۱۲/۰۹	۱۳/۷۱	۲۱/۷۷	۲۶/۶۱	۲۵/۸۱

منبع: (یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳)

درصد پاسخ به گویه‌های مربوط به شاخص فرهنگی - اجتماعی در پرسش‌نامه ی مسئولان در جدول (۸) آمده است.

جدول ۸. نتایج به دست آمده برای گویه‌های مربوط به شاخص فرهنگی - اجتماعی

-	گویه‌ها	توزیع	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم
	مهاجرت چقدر می‌تواند در بروز تغییر کاربری اراضی اثرگذار باشد؟	درصد	۲۱/۹۱	۳۱/۴۷	۱۶/۷۳	۱۷/۱۳	۱۲/۷۵
	میزان دسترسی و کیفیت خدمات آموزشی چقدر در تغییر کاربری اراضی نقش دارد؟	درصد	۱۶/۷۳	۲۵/۸۹	۲۱/۱۱	۱۶/۳۳	۱۹/۹۲
	میزان دسترسی و کیفیت خدمات بهداشتی چقدر در تغییر کاربری اراضی نقش دارد؟	درصد	۱۳/۹۴	۱۸/۲۳	۳۰/۶۸	۲۱/۹۱	۱۵/۱۴
	میزان امنیت فردی و اجتماعی چقدر در تغییر کاربری اراضی اثر دارد؟	درصد	۱۰/۷۶	۱۷/۹۳	۳۲/۲۷	۲۳/۵۱	۱۵/۵۴
	دسترسی به تفریحات و اوقات فراغت به چه میزان در تغییر کاربری اراضی اثر دارد؟	درصد	۱۳/۵۴	۲۲/۳۱	۳۰/۲۸	۲۵/۱۰	۸/۷۶
	وجود فضاهای سبز و تفرجگاهی تا چه اندازه بر تغییر کاربری اراضی اثرگذار است؟	درصد	۱۷/۱۳	۲۴/۷۰	۲۳/۹۰	۲۱/۹۱	۱۲/۳۵
	چشم‌اندازهای موجود در مناطق مختلف تا چه میزان بر تغییر کاربری اراضی اثر دارد؟	درصد	۱۶/۳۳	۲۳/۱۱	۳۳/۴۷	۱۸/۷۲	۸/۳۷
	عدم علاقه به کشاورزی چه میزان بر تغییر کاربری اراضی اثرگذار است؟	درصد	۹/۵۶	۱۴/۷۴	۳۶/۲۵	۲۲/۷۱	۱۶/۷۳
	ترجیح دادن دیگر مشاغل به کار کشاورزی تا چه اندازه موجب تغییر کاربری اراضی می‌گردد؟	درصد	۱۳/۱۵	۱۹/۵۳	۳۴/۲۶	۱۶/۷۳	۱۵/۹۴
	آرامش نداشتن در کار کشاورزی چقدر می‌تواند باعث تغییر کاربری اراضی گردد؟	درصد	۱۱/۵۵	۱۴/۷۴	۳۵/۴۵	۲۱/۵۱	۱۶/۷۳
	ضعف در اطلاع‌رسانی از سوی دستگاه‌های مسئول چقدر در تغییر کاربری اراضی نقش دارد؟	درصد	۱۱/۹۵	۱۸/۷۲	۳۱/۰۷	۱۸/۳۳	۱۹/۹۲
	تراکم بالای جمعیت تا چه حدی در تغییر کاربری اراضی نقش دارد؟	درصد	۱۲/۷۵	۱۸/۳۳	۳۲/۲۷	۲۰/۷۲	۱۵/۹۴
	میزان مشارکت و همبستگی اهالی چه میزان می‌تواند در تغییر کاربری اراضی اثر بگذارد؟	درصد	۱۴/۷۴	۳۳/۴۷	۱۷/۹۳	۲۱/۱۲	۱۲/۷۵
	پیوستگی و تعلق مکانی تا چه اندازه می‌تواند در تغییر کاربری اراضی نقش داشته باشد؟	درصد	۱۸/۳۳	۳۶/۲۵	۲۰/۷۲	۱۴/۷۴	۹/۹۶
	تا چه اندازه جایگاه اجتماعی کشاورزان در تغییر کاربری اراضی نقش دارد؟	درصد	۳۹/۸۴	۲۸/۲۳	۱۷/۷۴	۱۴/۵۲	۹/۶۸

منبع: (یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳)

درصد پاسخ به گویه‌های مربوط به شاخص قانونی در پرسش‌نامه ی مسئولان در جدول (۹) آمده است.

جدول ۹. نتایج به دست آمده برای گویه‌های مربوط به شاخص قانونی

-	گویه‌ها	توزیع	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم
	عدم حمایت کافی بانک‌ها چقدر در تغییر کاربری اراضی اثرگذار است؟	درصد	۶/۷۷	۹/۵۶	۱۹/۱۲	۲۱/۹۱	۴۲/۶۳
	عدم حمایت دولت چقدر می‌تواند موجب تغییر کاربری اراضی گردد؟	درصد	۱۷/۱۳	۲۱/۵۱	۲۷/۴۹	۱۷/۵۳	۱۶/۳۳
	ضعف مدیریت محلی چقدر در تغییر کاربری اراضی نقش دارد؟	درصد	۱۵/۱۴	۲۲/۷۱	۳۲/۶۷	۱۵/۵۴	۱۳/۹۴
	خرده‌مالکی چقدر در تغییر کاربری اراضی نقش دارد؟	درصد	۲۵/۱۰	۲۳/۱۱	۱۷/۹۳	۱۵/۹۴	۱۷/۹۳
	برخورد ضعیف با قانون‌شکنان تا چه حد بر تغییر کاربری اراضی اثرگذار است؟	درصد	۳۹/۴۸	۲۱/۹۱	۱۹/۵۲	۱۹/۱۲	۹/۹۶
	تا چه اندازه فساد اداری در تغییر کاربری اراضی اثرگذار است؟	درصد	۱۸/۷۲	۲۲/۷۱	۲۸/۶۸	۱۴/۷۴	۱۵/۱۴

منبع: (یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳)

درصد پاسخ به گویه‌های مربوط به شاخص زیست‌محیطی در پرسش‌نامه ی مسئولان در جدول (۱۰) آمده است.

جدول ۱۰. نتایج به دست آمده برای گویه‌های مربوط به شاخص زیست‌محیطی

گوینده‌ها	توزیع	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم
وضعیت زمین تا چه حدی بر تغییر کاربری اراضی اثر گذار است؟	درصد	۱۸/۷۲	۲۰/۷۲	۳۴/۲۶	۱۳/۵۵	۱۲/۷۵
مجاورت با شهر تا چه حد می‌تواند باعث تغییر کاربری اراضی گردد؟	درصد	۲۱/۵۱	۲۵/۱۰	۲۴/۳۰	۱۴/۷۴	۱۴/۳۴
فعالیت‌های صنعتی تا چه میزان بر تغییر کاربری اراضی اثر گذار است؟	درصد	۱۹/۱۲	۲۸/۶۸	۲۳/۵۱	۱۵/۹۴	۱۲/۷۵
میزان بارش و رطوبت به چه اندازه در تغییر کاربری اراضی نقش دارد؟	درصد	۲۰/۷۲	۳۴/۳۰	۲۹/۰۸	۱۷/۵۳	۸/۳۷
سختی و دشواری‌های کار کشاورزی تا چه اندازه بر تغییر کاربری اراضی اثر دارد؟	درصد	۱۴/۷۴	۱۶/۳۳	۳۴/۲۶	۲۱/۵۱	۱۳/۱۵
وضعیت کم‌آبی چقدر در تغییر کاربری اراضی نقش دارد؟	درصد	۲۵/۹۰	۳۰/۶۸	۲۱/۱۲	۱۱/۵۵	۱۰/۷۶
تا چه اندازه عوامل فضایی و مکانی بر تغییر کاربری اراضی اثر دارد؟	درصد	۲۵/۸۱	۲۹/۸۴	۲۰/۹۷	۱۵/۳۲	۸/۰۶

منبع: (یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳)

بررسی همبستگی بین شاخص‌های به دست آمده برای تغییر کاربری اراضی در جدول (۱۱) نشان داد که بین تمامی شاخص‌های همبستگی مثبت و معنادار وجود دارد ($P < 0/05$). بیشترین میزان همبستگی بین شاخص اداری - سازمانی با شاخص قانونی (۰/۴۲) و کمترین میزان همبستگی بین شاخص اقتصادی با شاخص زیست‌محیطی به دست آمد ($r = 0/21$).

جدول ۱۱. ماتریس همبستگی شاخص‌های به دست آمده برای تغییر کاربری اراضی

اقتصادی	فرهنگی - اجتماعی	اداری - سازمانی	قانونی	زیست‌محیطی
اقتصادی	۱			
فرهنگی - اجتماعی	۰/۳۸**	۱		
اداری - سازمانی	۰/۳۲**	۰/۲۴**	۱	
قانونی	۰/۳۳**	۰/۲۸**	۰/۴۲**	۱
زیست‌محیطی	۰/۲۱**	۰/۳۲**	۰/۳۳**	۰/۲۴**

** معنادار در سطح ۰/۰۵ اطمینان

منبع: (یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳)

بر اساس یافته‌های جدول (۱۲) که نشان‌دهنده درصد میزان تغییر کاربری اراضی کشاورزی روستاهای مورد بررسی به تفکیک عوامل مختلف است. بر این اساس بیشترین درصدها در اغلب روستاها مربوط به عامل اقتصادی و نیز عامل اقلیمی و زیست‌محیطی است. در بخش اقتصادی سودآوری پایین بخش کشاورزی نسبت به سایر حوزه‌ها باعث گرایش افراد به سایر بخش‌ها شده است. از طرفی عللی مانند قوانین ارث، نوع نظام خرده مالکی، عدم تمایل به کشاورزی در اثر افزایش سن موجب تمایل به سایر بخش‌های اقتصادی شده است. این یافته با نتایج پژوهش‌های پیشین (استاسیو و همکاران، ۲۰۲۳، کارینا و همکاران، ۲۰۲۱) همسو است. در تبیین این یافته می‌توان اشاره به این نکته داشت که با توجه به هدف اصلی کشاورزان از کار خود که تأمین اقتصادی نیازهای گوناگون خود و خانواده است، عدم تأمین این نیازهای خانوار عاملی اساسی برای تغییر در روند کاربری زمین است. همچنین کمبود آب، آلودگی خاک، تغییرات اقلیمی و آب‌وهوایی، و خشکسالی طولانی مدت موجب افزایش میزان تغییر کاربری در اراضی کشاورزی می‌شود.

جدول ۱۲. درصد تغییرات روستاهای مورد بررسی برپایه‌ی همه عوامل تغییر کاربری

روستا	اقتصادی	فرهنگی- اجتماعی	اداری و سازمانی	قانونی	اقلیمی و زیست‌محیطی	ضریب تغییرات کل عوامل
مزران	۲۴	۱۸	۲۱	۱۶	۲۱	۰/۲۵۳
لولیم	۲۳	۱۶	۲۰	۱۸	۲۳	۰/۲۵۶
گنانی	۲۲	۱۶	۱۹	۲۲	۲۱	۰/۲۷۷
فولادی سفلی	۲۲	۱۷	۲۱	۱۸	۲۲	۰/۲۹۴
کولسه	۲۴	۱۸	۲۰	۱۶	۲۲	۰/۳۱۱
کانی ساتیار	۲۱	۱۶	۲۰	۲۲	۲۱	۰/۲۹۰
سرخه بان سفلی	۲۳	۱۷	۱۸	۱۹	۲۳	۰/۲۶۷
دهتوت سفلی	۲۴	۱۷	۱۹	۱۶	۲۴	۰/۳۰۵
مرزعه بیلماهی	۲۲	۱۸	۲۰	۱۹	۲۱	۰/۳۱۵
عایشه دول	۲۳	۱۷	۲۱	۱۸	۲۱	۰/۲۹۷
نوروزآباد	۲۱	۱۶	۲۲	۲۰	۲۱	۰/۳۰۰
بیاشوش	۲۳	۱۸	۲۱	۱۵	۲۳	۰/۲۸۳
چشمه‌میران	۲۳	۱۷	۱۹	۲۱	۲۰	۰/۲۷۲

منبع: (یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳)

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به یافته‌های این پژوهش مشخص شد که چهار عامل اساسی مانع از اجرای درست قوانین و مقررات موجود در زمینه‌ی برخورد با تغییر کاربری اراضی کشاورزی می‌شوند. در این زمینه نقش دولت و تناقضاتی که در بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌های اجرایی وجود دارد، بسیار چشم‌گیر و پررنگ است ضعف اطلاعات و اجرای نادرست برنامه‌های عمران روستاها یکی از عوامل موثر بر تغییر کاربری اراضی روستاها است که با یافته‌های (سالی، ۲۰۱۲، سعدی و عوافی اکمل، ۱۳۹۷) مطابقت دارد. در صورت وجود یک وحدت رویه و سلیقه‌ای نبودن راهبردهای اجرایی، می‌توان از ظرفیت‌های قانونی برای برخورد با خاطیان برخورد نمود. در سوی دیگر، بانک‌ها و مدیریت محلی نیز به عنوان دیگر عواملی به شمار می‌روند که مانع از اجرای درست و دقیق قوانین و مقررات مربوط به برخورد با زمین‌خواری و تغییر کاربری اراضی کشاورزی هستند. سیاست‌های پولی و مالی بانک‌ها در راستای حمایت از روستاییان، صنعت‌گران، کشاورزان، و دامداران همگی بر این موضوع اثر دارند. اگر تسهیلات کم‌بهره به سود کشاورزان و دامداران باشد، آن‌گاه کمتر شاهد تغییر کاربری خواهیم بود. اما چنانچه حمایت اندکی از این گروه گردد، در عوض سیاست‌های پولی و مالی تنها به سود صنعت‌گران و واسطه‌ها باشد، طبیعی است که تغییر کاربری در اراضی کشاورزی افزایش خواهد یافت که با یافته‌های (یوسفی طالقانی و همکاران، ۱۴۰۱، محمدشریفی و همکاران، ۱۳۹۹) مطابقت دارد. کم شدن علاقه جوانان به حرفه کشاورزی، گرایش جوانان به مشاغل غیرکشاورزی، مهاجرت جوانان و نخبگان روستایی، اعتقاد به جایگاه نامناسب کشاورزی از جمله متغیرهایی هستند که مسوولان در تغییر کاربری اراضی کشاورزی روستاها موثر دانسته اند که با یافته‌های (موسوی ویزدان پناه، ۱۴۰۰، سعدی و عوافی اکمل، ۱۳۹۷) مطابقت دارد.

کاربری زمین همواره یکی از دغدغه‌های برنامه‌ریزان، سیاست‌گذاران، و مدیران اجرایی حوزه‌های معطوف به علوم محیطی و برنامه‌ریزی بوده است. در این ارتباط تغییر غیرمجاز کاربری اراضی کشاورزی به دلیل اثرات متعدد نامطلوب بر پایداری محیط زیست، یکی از مهم‌ترین چالش‌های بشر در قرن حاضر محسوب می‌شود. در این راستا پژوهش حاضر بر آن شد تا ضمن تحلیل عوامل مؤثر بر تغییر کاربری اراضی کشاورزی روستاهای پیراشهری شهرستان جوانرود، به بررسی روند تغییر کاربری، میزان آن،

و نیز شناسایی موانع اجرای قوانین در این زمینه پردازد. یافته‌های پژوهش نشان داد که عوامل اقتصادی، اقلیمی و زیست‌محیطی، فرهنگی - اجتماعی، قانونی، و حتی اداری و سازمانی در این زمینه اثرات جدی دارند. همچنین روند این تغییر کاربری در همه مناطق بررسی شده به صورت فزاینده و چشم‌گیر است. بدیهی است که تغییرات غیرمجاز در کاربری اراضی نواحی روستایی در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، و محیطی اثرات منفی گوناگونی خواهد داشت. به طوری که در بُعد اقتصادی سبب تضعیف اصلی‌ترین بنیان تولیدی در فضاهای روستایی و ایجاد خلل در روند و میزان تولیدات کشاورزی مناطق مختلف شهرستان جوارود می‌گردد. در زمینه محیطی نیز موجب تخریب منابع طبیعی از جمله خاک، پوشش گیاهی، زیست‌گاه‌های حیات وحش، و مانند این‌ها خواهد شد.

بر اساس نتایج پژوهش به منظور کاهش روند تغییر کاربری اراضی کشاورزی در روستاهای پیراشهری شهرستان جوارود هم زمان سیاست‌های کلیدی زیر باید مورد توجه قرار گیرد:

- افزایش جاذبه بخش کشاورزی برای کشاورزان و سرمایه‌گذاران این بخش: میل به تداوم فعالیت کشاورزی و گرایش بیشتر مردم به این بخش ایجاد نخواهد شد مگر با حرکت به سمت کشاورزی توسعه یافته و دور شدن از کشاورزی سنتی. یکپارچه شدن اراضی کشاورزی، استفاده از روش‌های پیشرفته کشاورزی، توجه به مقوله کشاورزی و استفاده از یافته‌های تحقیقاتی، استفاده از سیاست توزیع یارانه غیرمستقیم به بخش کشاورزی و اصلاح نظام بازاریابی محصولات کشاورزی تنها بخشی از سیاست‌هایی است که می‌تواند جاذبه بخش کشاورزی را برای ساکنین روستا و سرمایه‌گذاران بخش کشاورزی افزایش دهد و ضرورتاً باید توسط دولت مردان پیگیری شود.
- اجرای دقیق سیاست‌های توسعه روستایی با تاکید بر حفظ کاربری اراضی: نتایج تحقیق نشان داد بیشتر تغییر کاربری‌ها با بهره‌گیری از حفره‌هایی که در طرح‌های توسعه روستایی وجود دارد اتفاق می‌افتد. بهره‌گیری از متخصصان جغرافیا به خصوص جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی در کنار نخبگان روستایی می‌تواند بسیاری از این حفره‌های قانونی را مسدود کنند. قبل از هر گونه طرحی در باب مسائل روستایی، داشتن آمار و اطلاعات دقیق از روستا، برآورد دقیق جمعیت و مهاجرت روستا و مشارکت دادن روستائیان در ابعاد مختلف طرح یک ضرورت است. به نظر می‌رسد اجرای طرح‌های هادی روستایی با وجود نقاط قوت فراوان سهمی زیادی در گسترش تغییر کاربری داشته و نیاز به بازنگری اساسی دارد.
- افزایش جاذبه و کاهش دافعه زندگی روستایی برای جوانان: در هر جامعه‌ای جوانان موتور توسعه و عامل تغییر محسوب می‌شوند. گرایش جوانان روستایی به زندگی شهری تمایل به فروش و تغییر کاربری اراضی کشاورزی را افزایش می‌دهد. ایجاد کسب و کار کوچک به ویژه در زمینه فرآوری محصولات کشاورزی، توجه به توسعه اجتماعی و فرهنگی در روستا و توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای روستایی میل به ماندگاری روستائیان را افزایش و تمایل آنها را به کشاورزی افزایش می‌دهد.
- مدیریت ساخت و ساز در اراضی کشاورزی به عنوان خانه دوم: قوانین مشخصی در خصوص توسعه ساخت و ساز در اراضی کشاورزی در ایران وجود دارد، اما مدیران استانی و شهرستانی عزمی برای اجرای آن ندارند. ضروری است مبارزه با ساختن خانه دوم (ویلا) بعنوان یک شاخص مهم در انتخاب مدیران کشاورزی و روستایی در سطح شهرستان مورد توجه قرار گیرد.
- افزایش سیاست‌های حمایتی مناسب و تخصیص بهینه یارانه‌ها در افزایش تولیدات بخش کشاورزی، خرید تضمینی محصولات و بیمه محصولات کشاورزی برای کاهش گرایش به تغییر کاربری پیشنهاد می‌گردد:
 - اجرای طرح‌های یکپارچه سازی اراضی کشاورزی که موجب بهبود و تسهیل در تولیدات کشاورزی خواهد شد
 - آگاهی بخشیدن به عموم و آموزش بهره‌برداران بخش کشاورزی نسبت به تخریب اراضی کشاورزی و اثرات سوء آن در درازمدت

- تدوین قوانین سخت گیرانه تر برای تغییر کاربری های غیرمجاز و اصلاح قوانین موجود برای جلوگیری از تبدیل هرچه بیشتر اراضی کشاورزی به کاربری های غیرکشاورزی.

منابع

- احمدپور، امیر؛ علوی، اسماعیل (۱۳۹۳). شناسایی و تحلیل مؤلفه های مؤثر در تغییر کاربری اراضی کشاورزی روستایی (مطالعه ی موردی: شهرستان ساری). پژوهش و برنامه ریزی روستایی، ۳(۱)، ۱۲۳-۱۱۴.
- اصغری لقمجانی، صادق؛ نظری، یاسر؛ و سرگز، زهرا. (۱۳۹۵). نقش محدودیت های محیطی بر توسعه ی کالبدی- فضایی شهرها و اثرات آن بر روستاهای پیرامون (مورد مطالعه: شهر جوانرود). برنامه ریزی منطقه ای، ۲(۲۲)، ۱۹۰-۱۷۷.
- براتی، علی اکبر؛ اسدی، علی؛ کلانتری، خلیل؛ آزادی، حسین. (۱۳۹۵). طراحی مدل معادلات ساختاری و تلفیقی علل و اثرات تغییر کاربری اراضی کشاورزی در ایران براساس دیدگاه کارشناسان سازمان امور اراضی کشاورزی. علوم ترویج و آموزش کشاورزی، ۱۲(۱): ۳۷-۲۱.
- داداش پور، هاشم؛ سالاریان، فردیس. (۱۳۹۴). تحلیل تأثیر پراکنده رویی بر تغییر کاربری زمین در منطقه ی شهری ساری. پژوهش های جغرافیای برنامه ریزی شهری، ۳(۲)، ۱۶۳-۱۴۵.
- رستگاری پور، فاطمه؛ محمودی، فاطمه. (۱۴۰۰). بررسی عوامل مؤثر بر تغییر کاربری زمین های کشاورزی در شهرستان تربت حیدریه. اقتصاد کشاورزی و توسعه، ۲۹(۳)، ۴۲-۲۱.
- رضایی، محمدرضا؛ قاسمی، مسلم، رستم زاده، میترا (۱۴۰۲). تحلیل فضایی کاربری ها در مناطق شهری (مطالعه موردی: منطقه تاریخی شهر یزد). فضای شهری و حیات اجتماعی، ۲(۴)، ۲۰-۱.
- ساداتی سیداکبر؛ نظری ناصر؛ فرامرزی علی؛ قره داغی، رستم. (۱۳۹۹). اثر تغییر کاربری اراضی بر اثربخشی فرایندی در سیستم راهبردی منابع خاک میان دورود مازندران. پژوهش های حفاظت آب و خاک (علوم کشاورزی و منابع طبیعی)، ۲۷(۶)، ۴۶-۲۷.
- سعدی، حشمت اله؛ عوافی اکمل، فرشته. (۱۳۹۷). عوامل مؤثر بر تغییر کاربری اراضی کشاورزی در روستاهای شهرستان همدان. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۷(۲)، ۲۲۶-۲۱۱.
- صادق لو، طاهره؛ عرفانی، زینب. (۱۴۰۰). تحلیل عوامل تغییر کاربری اراضی در نواحی روستایی با استفاده از رویکرد تئوری بنیانی (مطالعه ی موردی: روستاهای بخش شانندیز). فضای جغرافیایی، ۲۱(۷۳)، ۵۴-۳۵.
- علوی زاده؛ سیدامیر محمد، ایزدی؛ علی (۱۴۰۱). واکاوی عوامل مؤثر بر تغییر کاربری اراضی کشاورزی و تبدیل آن به باغ و ویلا مطالعه موردی: روستای سیرچ در شهرستان کرمان. فصلنامه علمی برنامه ریزی منطقه ای، ۱۲(۴۶)، ۹۶-۱۱۱.
- قربانی، محمد. (۱۳۸۹). بررسی تغییرات جمعیتی و اثرگذاریهای آن بر تغییرات کاربری اراضی مطالعه موردی: منطقه بالا طالقان. مرتع و آبخیزداری، منابع طبیعی ایران، ۶۳(۱): ۷۵-۸۸.
- محمدشریفی، مریم؛ حیاتی، با اله؛ پیش بهار، اسماعیل؛ دشتی، قادر. (۱۳۹۹). عوامل مؤثر بر تغییر کاربری اراضی کشاورزی در شهرستان دزفول. تحقیقات کشاورزی، ۱۲(۱)، ۴۴-۲۵.

- محمدنژاد، محمد، نقیعی، فریدون (۱۴۰۲). واکاوی توسعه میان افزا در توسعه شهری (نمونه موردی: منطقه چهار شهر ارومیه). فضای شهری و حیات اجتماعی، ۲(۷)، ۵۶-۴۱.
- موسوی، مرضیه؛ یزدان پناه، مسعود (۱۴۰۰). عوامل مؤثر بر تغییر کاربری اراضی کشاورزی در شهرستان باوی استان خوزستان، نشریه علمی - ترویجی مدیریت اراضی، ۹(۱)، ۲۴-۱۳.
- نصرالهی، محمد؛ ممبنی، مریم؛ ولی زاده، سارا؛ خسروی، حسن (۱۳۹۳). بررسی تأثیر روند تغییرات کاربری اراضی / پوشش زمین بر وضعیت منابع آب زیرزمینی با استفاده از تصاویر ماهواره‌ای (مطالعه‌ی موردی: دشت گیلان غرب). اطلاعات جغرافیایی، ۲۳(۶)، ۹۷-۸۹.
- نوری، مرتضی؛ نوری پور، مهدی (۱۳۹۸). راهبردهای مواجهه‌ی کشاورزان شهرستان مهر استان فارس با خشکسالی: از ادراک تا عمل. علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، ۱۵(۵)، ۸۷-۷۱.
- یوسفی طالقانی، علی؛ مولائی هشتجین، نصرالله؛ رضایی، پرویز (۱۴۰۱). تبیین عوامل مؤثر بر تغییرات کاربری اراضی روستاهای پیراشهری رشت. مجله توسعه فضاهای پیراشهری، ۴(۱)، ۶۶-۴۷.
- یوسفی، علی؛ مولایی هشتجین، نصرالله؛ رضایی، پرویز (۱۴۰۱). تبیین عوامل مؤثر بر تغییرات کاربری اراضی روستاهای پیراشهری رشت. توسعه فضاهای پیراشهری، ۴(۱)، ۶۶-۴۷.
- Ahmadpour, A, Alavipour, E (2014). Identification and analysis of effective components in the change of rural agricultural land use (case study: Sari city. Rural planning and research, 3(1), 114-123. [In Persian]
- Asghari lafmajani, S, Nazari, Y, Sargazi, Z (2016). The role of environmental restrictions on the physical-spatial development of cities and its effects on surrounding villages (case study: Javanroud city). Regional Planning, 2(22), 177-190. [In Persian]
- Barati, A.A, Asadi, A, Kalantari, KH, Azadi, H (2016). Designing the model of structural and integrated equations of the causes and effects of agricultural land use change in Iran based on the opinion of the experts of the Agricultural Land Affairs Organization. Extension Sciences and Agricultural Education, 12(1): 21-37. [In Persian]
- Dadashpour, H, Salariyan, F (2015). Analyzing the impact of sprawl on land use change in the urban area of Sari. Urban Planning Geography Research, 3(2), 145-163. [In Persian]
- Rastegaripour, F, Mahmoudi, F (2021). Investigating factors affecting the change of agricultural land use in Torbat Heydarieh city. Agricultural Economics and Development, 29(3), 21-42. [In Persian]
- Rezaei, M.R, Ghasemi, M, Rostamzadeh, M (2023). Spatial analysis of uses in urban areas (case study: historical area of Yazd city). Urban space and social life, 2(4), 1-20. [In Persian]
- Sadati, S.A, Nazari, N, Faramarzi, A, Qaradaghi, R (2020). The effect of land use change on the effectiveness of a process in the strategic system of soil resources between Durood, Mazandaran. Water and Soil Conservation Research (Agricultural Sciences and Natural Resources), 27(6), 27-46. [In Persian]
- Sadi, H, Avatefi akmal, F (2018). Factors affecting the change of agricultural land use in the villages of Hamadan city. Space and Rural Development Economics, 12(2), 211-226. [In Persian]

- Sadeqlou, T, Erfani, Z (2021). Analysis of the factors of land use change in rural areas using the grounded theory approach (case study: villages of Shandiz district). *Geographical Space*, 21(73), 35-54. [In Persian]
- Alavizadeh, S.A.M, Izadi, a (2021). Analyzing the influencing factors on changing the use of agricultural lands and turning them into gardens and villas, a case study: Sirach village in Kerman city. *Regional Planning Scientific Quarterly*, 12(46), 111-96. [In Persian]
- Gorbani, M (2010). Investigating demographic changes and their effects on land use changes, case study: Bala Taleghan region. *Pasture and Watershed, Natural Resources of Iran*, 63(1): 75-88. [In Persian]
- Mohammad Sharifi, M; Hayati, B; Pish Bahar, I; Dashti, Q. (2019). Factors affecting the change of agricultural land use in Dezful city. *Agricultural Research*, 12(1), 44-25. [In Persian]
- Mohammadnezhad, M, Naqibi, F (2023). Analyzing intermediate development in urban development (case example: four cities of Urmia). *Urban space and social life*, 2(7), 56-41. [In Persian]
- Mousavi, M; Yazdanpanah, M. (2020). Factors affecting the change of agricultural land use in Bavi County, Khuzestan Province, *Scientific-Promotional Journal of Land Management*, 9(1). 13-24. [In Persian]
- Nasrollahi, M, Mombeni, M, Valizadeh, S, KHosravi, H (2014). Investigating the impact of land use/land cover changes on the state of underground water resources using satellite images (case study: West Gilan plain). *Geographic Information*, 23(6), 89-97. [In Persian]
- Nori, M, Noripour, M (2019). The strategies of farmers of Mohr city of Fars province to face drought: from perception to action. *Agricultural Extension and Education Sciences of Iran*, 15(5), 71-87. [In Persian]
- Yousefi, A, Moulaeihstchin, N, Rezaei, P (2022). Explanation of the factors affecting land use changes in the suburbs of Rasht. *Development of peri-urban spaces*, 4(1), 66-47. [In Persian]
- Alhameid, A., Tobin, C., Maiga, A., Kumar, S., Osborne, S., & Schumacher, T. (2017). Intensified agroecosystems and changes in soil carbon dynamics. In *Soil Health and Intensification of Agroecosystems* (pp. 195-214). Academic Press.
- Dempsey, J. A., Plantinga, A. J., Kline, J. D., Lawler, J. J., Martinuzzi, S., Radeloff, V. C., & Bigelow, D. P. (2017). Effects of local land-use planning on development and disturbance in riparian areas. *Land Use Policy*, 60, 16-25.
- Estacio, I., Sianipar, C. P., Onitsuka, K., Basu, M., & Hoshino, S. (2023). A statistical model of land use/cover change integrating logistic and linear models: An application to agricultural abandonment. *International Journal of Applied Earth Observation and Geoinformation*, 120, 103339.
- Ramesh, R., Selvam, A. P., Robin, R. S., Ganguly, D., Singh, G., & Purvaja, R. (2017). Nitrogen assessment in Indian coastal systems. In *The Indian Nitrogen Assessment* (pp. 361-379). Elsevier.
- Vinayak, B., Lee, H. S., & Gadem, S. (2021). Prediction of land use and land cover changes in Mumbai City, India, using remote sensing data and a multilayer perceptron neural network-based Markov chain model. *Sustainability*, 13(2), 471.
- Sali, G. (2012). Agricultural Land Consumption in Developed Countries. *International Association of Agricultural Economists Triennial Conference, Brazil*, 18-24 August, 2012

Xia, M., Zhang, Y., Zhang, Z., Liu, J., Ou, W., & Zou, W. (2020). Modeling agricultural land use change in a rapid urbanizing town: Linking the decisions of government, peasant households and enterprises. *Land Use Policy*, 90, 104266.